

4. Mænd og kvinder på arbejdsmarkedet

...

4.1 Status på ligestillingen i erhvervslivet

4.2 Børns betydning for løngabet mellem mænd og kvinder

Der er stadig et betydeligt løngab i Danmark

Lønforskellen mellem mænd og kvinder i Danmark er faldet støt de seneste mange år. Alligevel er der stadig betydelige forskelle. I 2019 tjente kvinder således 87,3 kr., hver gang mænd tjente 100 kr.¹ Løngabet kan være et problem for samfundet, hvis det er et udtryk for diskrimination, eller hvis det afspejler, at kvinder ikke udnytter deres evner til fulde.

Børn har stor betydning for løngabet

Løngabet mellem mænd og kvinder kan i stigende grad forklares af, at kvinders løn falder ift. mænds efter de er blevet forældre, viser nyere forskning². I takt med at andre kilder til lønforskel, som fx uligeløn for samme arbejde, forskelle i uddannelsesniveaue mv., er blevet mindre, har børnerelateret ulighed fået større betydning, og det kan i dag forklare mere end 80 pct. af lønforskellen mellem mænd og kvinder. I dette afsnit undersøger vi, hvad der karakteriserer de kvinder, der typisk oplever et større indkomsttab som følge af at have fået børn.

Vi følger par fra fem år før første barn og op til ti år efter

Vi estimerer betydningen af at få sit første barn for hhv. mænd og kvinders lønindkomst i en regressionsmodel, hvor der kontrolleres for alder, kalenderår og barnets fødselsår. Analysen tager udgangspunkt i alle danske par, der fik deres første barn i perioden fra 1986 til 2008, og hvor vi kan følge parrenes indkomster i perioden fra fem år, før de fik deres første barn, til ti år efter. Vi beregner den procentvise indkomstændring som følge af at have fået det første barn ved at sammenligne indkomstudviklingen med en kontrafaktisk indkomstudvikling i fravær af børn.³

Sådan skal figurer i dette afsnit læses

Figurerne i dette afsnit viser den procentvise ændring i lønindkomsten for hhv. mænd og kvinder set i forhold til, hvordan det ville have set ud, hvis de ikke havde fået børn. Fortolkningen er således, hvordan det at få sit første barn påvirker indkomsten for hhv. mænd og kvinder. Ændringen i lønindkomst er opgjort relativt til året før, de får barnet, hvor ændringen i lønindkomst pr. definition er 0 pct. X-aksen angiver antallet af år før eller efter fødslen. To år efter fødslen vil fx være 1994 for et par, som får deres første barn i 1992, mens det vil være 2006 for et par, som får deres første barn i 2004. Når vi kommenterer den varige betydning for lønforskellene, henviser vi til den procentvise forskel mellem mænd og kvinders indkomstændring ti år efter fødslen af det første barn.

At få børn har varig, negativ betydning for kvinders løn

Det første barn har stor betydning for kvinders lønindkomster, mens det kun har meget lille betydning for mændenes, jf. figur 4.1. Kvinder oplever et stort lønindkomsttab i det år, hvor barnet kommer til verden. Det afspejler effekten af, at de fleste kvinder har perioder med ulønnet barsel, mens det i mindre grad er tilfældet for mændene. I årene efter fødslen får forældreskabet en smule mindre betydning for kvindernes løn, men omkring fem år efter fødslen ser udviklingen ud til at stagnere. Det svarer til, at kvinderne fra fem år efter fødslen i gennemsnit har den samme

¹ <https://www.statistikbanken.dk/LIGEL1>.

² Se Kleven m.fl. (2019).

³ Vi anvender metoden fra Kleven m.fl. (2019). Se Jørgensen og Ebdrup (2021) for en uddybende beskrivelse af metoden.

lønudvikling, som før de blev forældre, men fra et meget lavere niveau. Med andre ord, når kvindernes løn aldrig op på det niveau, man ville have forventet, hvis de ikke havde fået børn. Den varige forskel i betydningen af børn på hhv. mænd og kvinders indkomster kan opgøres til godt 20 pct., som omtrent svarer til forskellen mellem kurverne i år ti. Det stemmer overens med resultaterne fra lignende studier.

Effekt på disponibel indkomst er mindre

Det første barn har væsentligt mindre betydning for forskelle mellem mænd og kvinders disponible indkomst end for forskellen i lønindkomst. Det skyldes, at de kvinder, der vælger at gå hjemme med barnet, typisk vil modtage overførselsindkomster, og at børne- og ungeydelse udbetales til kvinden.

Figur 4.1 Ændring i lønindkomst som følge af at have fået første barn

Anm.: Figuren er en replikation af hovedfiguren fra Kleven, Søgaard og Landais (2019), som vi har udvidet med de nyeste tilgængelige data, så vi har fødsler fra 1986 til 2008. Alle indkomster er opregnet til 2019-niveau og opgjort relativt til året før fødslen af det første barn.

Kilde: Danmark Statistiks registre og egne beregninger.

Forskellige årsager til løngab

Andre analyser har vist, at lavere fremgang i timelønnen og lavere ugentlig arbejdstid hver især kan forklare ca. 30 pct. af den samlede lønnedgang for kvinderne, mens de sidste 40 pct. forklares af kvinder, der trækker sig helt ud af arbejdsmarkedet.⁴

Lønforskelle kan både afspejle stereotyper og præferencer

Fælles for de tre forklaringer er, at de på den ene side kan afspejle grundlæggende forskelle i mænd og kvinders præferencer. Det er således et helt legitimt ønske, at nogle kvinder gerne vil prioritere mere tid til deres familie og derfor vælger at arbejde på deltid eller at gå hjemme i en periode. På den anden side kan det også afspejle et traditionelt syn på familiemønstre, hvor kvinden står for hovedparten af husholdningsarbejdet og børnepasningen. I det tilfælde kan kvinden føle sig nødsaget til at nedjustere sin arbejdstid for at kunne imødekomme den øgede mængde arbejde i hjemmet, der kommer af at få børn.

Økonomi kan betyde, at det er kvinden, der går ned i tid ...

Der kan både være økonomiske og praktiske årsager til, at det er kvinden, der nedprioriterer sin karriere i forbindelse med at få børn. Hos mange par har manden som udgangspunkt den højeste indkomst, bl.a. fordi mænd i gennemsnit er ældre, når de får deres første barn. Derfor vil det give et mindre økonomisk tab, at kvinden fx går på deltid. Flere kvinder arbejder også i det offentlige, hvor man typisk har bedre forhold ift. pasning af sygt barn, fleksibilitet til at hente/bringe i daginstitution mv.

⁴ Se Kleven m.fl. (2019).

... men det kan ikke forklare hele forskellen

Uddannelse er knyttet til indkomst og normer ...

... og har stor betydning for børns effekt på løngabet

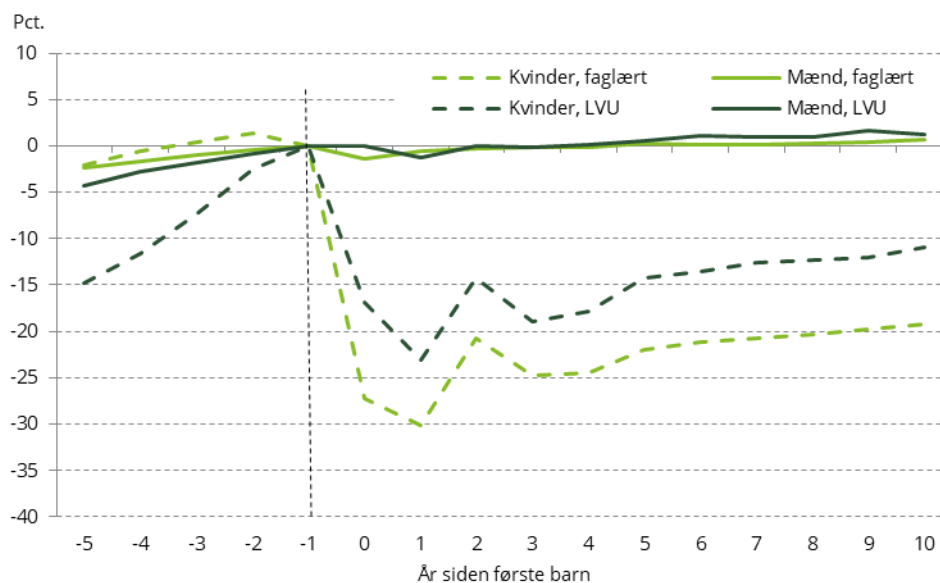
Der er dog studier, som peger på, at det typisk er kvinden, der nedprioriterer sin karriere, selv i familier hvor hun har den højeste indkomst, om end børn i det tilfælde har mindre betydning for lønforskellen mellem mænd og kvinder.⁵ Derfor kigger vi i dette afsnit på, om andre faktorer har betydning for, om det er manden eller kvindens karriere, som bliver prioriteret.

4.2.1 Sammenhæng med uddannelsesniveaut

Længere uddannelse er typisk forbundet med større indkomst og også større karriereambitioner. Derudover kan normer omkring arbejdsdeling i hjemmet være forskellige på tværs af forældres uddannelsesniveau, ligesom der kan være forskel på fleksibiliteten på arbejdspladsen til fx at tilpasse arbejdstiden til daginstitutioners åbningstid eller at arbejde hjemme, når børnene er syge. Derfor undersøger vi, om lønforskellen mellem mænd og kvinder varierer med forældrenes uddannelsesniveau.

Lønforskellene mellem mænd og kvinder som følge af at have fået børn er væsentligt mindre i par, hvor begge forældre har en lang videregående uddannelse (LVU-par), end i par, hvor begge forældre er faglærte, jf. figur 4.2. Allerede de første år af barnets levetid ses væsentlige forskelle, hvilket bl.a. skyldes, at LVU-par generelt har bedre adgang til lønnet barsel. Manden i LVU-par tager også i gennemsnit en større andel af barslen, hvormed kvinden har en kortere periode uden løn. Den varige forskel mellem mænd og kvinder er også betydeligt mindre og kan opgøres til knap 13 pct. blandt LVU-par, mod godt 19 pct. hos par hvor begge er faglærte.

Figur 4.2 Sammenhæng mellem forældrenes uddannelsesniveau og det første barns betydning for løngabet

Anm.: Serierne er defineret på baggrund af begge forældres uddannelsesniveau, opgjort når de er 30 år. Så Kvinder, LVU viser lønudviklingen for kvinder med en lang videregående uddannelse efter hun får et barn sammen med en mand, som også har en lang videregående uddannelse. Baseret på fødsler i perioden fra 1986-2008.

Kilde: Danmark Statistiks registre og egne beregninger baseret på Kleven, Søgaard og Landais (2019).

Lønudvikling før fødslen kan skyldes forskellig anciennitet

For LVU-par er der stor forskel på, hvordan mænds og kvinders indkomst udviklede sig i perioden før, de fik deres første barn. Det kan skyldes, at LVU-par i højere grad end faglærte får deres første barn tidligt i kvindens karriere, hvor lønfremgangen typisk er høj, mens mændene i gennemsnit får barn senere, og derfor har fået gang i karrieren. Det kan være med til øge usikkerheden på størrelsen af de estimerede sammenhænge.

⁵ Se fx Andrew m.fl. (2021).

Sociale normer ser ud til at være en vigtig del af forklaringen

Vi kan ikke på baggrund af denne analyse se, om det er mandens eller kvindens uddannelsesniveau, der har størst betydning for, hvordan børn påvirker lønforskellene mellem mænd og kvinder. Vi kan dog se, at højere uddannelse hos både manden og kvinden isoleret set trækker i retning af en mindre varig effekt.⁶ At højere uddannelsesniveau hos manden er knyttet til mindre børnerelateret ulighed taler for, at prioriteringerne inden for familien ikke kun sker ud fra økonomiske hensyn, men at også synet på familiemønstre i familien eller sociale normer på arbejdspladserne spiller en vigtig rolle

Længden af kvindens barsel har betydning for lønforskel

4.2.2 Fordelingen af barsel

Længden af barselsorloven kan have stor betydning for lønudviklingen for hhv. mænd og kvinder. Tidligere har der især været fokus på betydningen af længden af kvindens barsel, og et dansk studie har påvist, at løngabet mellem mænd og kvinder er steget i Danmark i forbindelse med tidligere udvidelser af barselsorloven.⁷ Når kvinder tager længere barsel, vil de optjene mindre anciennitet på arbejdsmarkedet og dermed opnå en mindre timeløn end ellers. Samtidig vil en længere barsel alt andet lige bringe dem længere væk fra arbejdsmarkedet og måske få flere til at overveje at blive hjemmegående. Endelig kan lukrative barselsforhold for kvinder gøre det mere attraktivt for virksomheder at ansætte mænd og derigennem bidrage til lønforskel gennem diskrimination.

Længere barsel får mænd til at tage mere del i børnepasningen

I de senere år er der kommet mere fokus på længden af mandens barsel. I den offentlige debat fremhæves øremærket barsel til mænd ofte som et centralt værktøj i bestræbelserne på at opnå ligeløn. Argumentet er, at mænd, der tager en større andel af barselsorloven, også efterfølgende vil være mere tilbøjelige til at tage større del i arbejdet med husholdning og børnepasning. En række internationale studier dokumenterer da også en positiv sammenhæng mellem længden af mandens barsel, og tiden han bruger på det huslige arbejde, og antallet af barns sygedage han tager efterfølgende.⁸

Lønforskellene er mindre i par, hvor manden tager barsel

Første barn har mindre betydning for lønforskellene mellem mænd og kvinder hos de par, hvor manden tager en større andel af barslen, jf. figur 4.3. Her ser vi, at mændenes indkomst også falder blandt par, hvor manden tager mindst 9 ud af de 32 ugers forældreorlov, som parret kan dele mellem sig.⁹ Idet de fleste mænd holder to ugers fædreorlov umiddelbart efter fødslen, vil det svare til i alt 11 ugers barselsorlov til manden, som netop er det FH og DA har foreslået at øremærke. Den varige betydning for indkomstforskellene kan opgøres til knap 10 pct. hos par, hvor manden tager mindst 9 ugers forældreorlov, mod godt 21 pct. hos par, hvor manden tager under 9 uger.

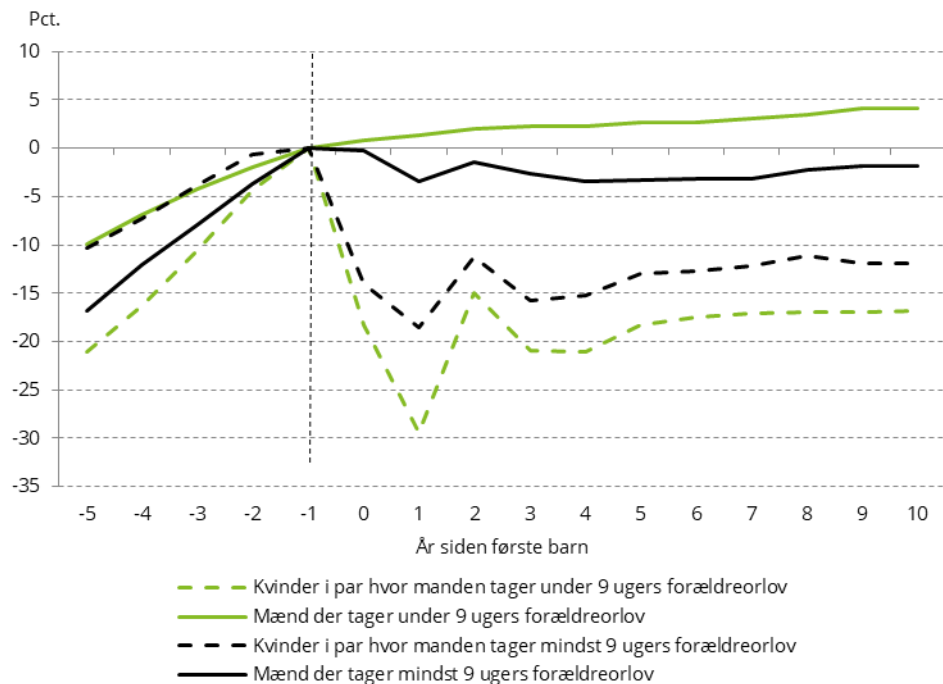
⁶ Se Jørgensen og Ebdrup (2021).

⁷ Se fx Datta Gupta m.fl. (2008).

⁸ Se fx Patniak (2019).

⁹ I de første 14 uger af barnets liv er der øremærket barselsorlov til kvinden. I samme periode er der øremærket to ugers fædreorlov til mændene. Efter 14. uge følger 32 ugers forældreorlov, som parret frit kan fordele mellem sig. Det er fordelingen af forældreorloven, der er udgangspunktet for denne analyse.

Figur 4.3 Sammenhæng mellem fordelingen af forældreorloven og det første barns betydning for løngabet

Anm.: Serierne er opdelt pba., hvor mange af de i alt 32 ugers forældreorlov, som faren tager. Baseret på fødsler i perioden fra 2007 til 2014.

Kilde: Danmark Statistiks registre og egne beregninger baseret på Kleven, Søgaard og Landais (2019).

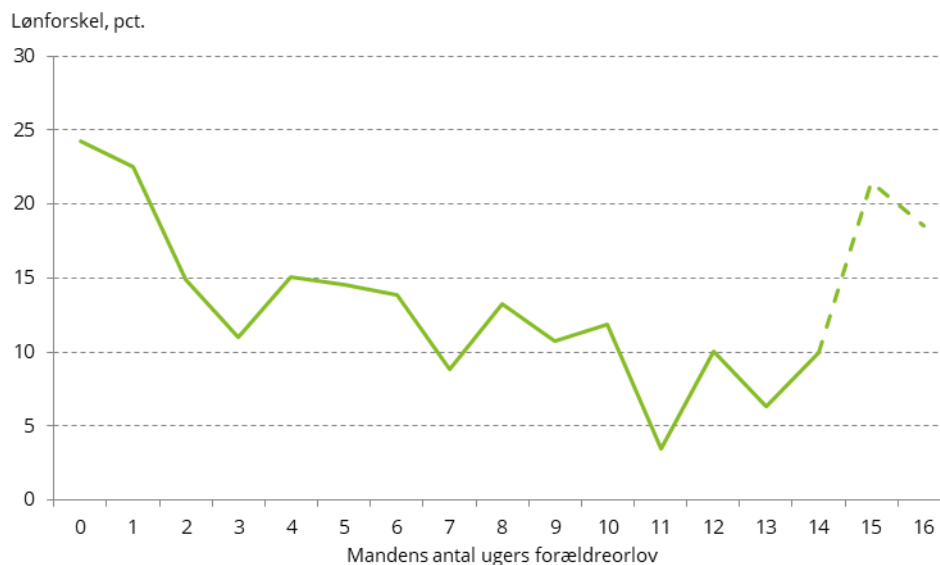
Forskelle er et udtryk for betydningen af synet på kønsroller

Hvis familier, hvor manden har den laveste indkomst, vælger, at han skal tage en større del af barslen, kunne det være med til at drive resultaterne i figur 4.3. En tidligere Kraka-analyse viser imidlertid, at det er mænd med en lang uddannelse, der tager mest barsel, hvilket taler imod denne forklaring. Det efterlader to mulige årsager til, at det første barn har mindre betydning for lønforskellene i par, hvor manden tager en større del af barslen: Enten er der en direkte effekt af barslen, fx fordi manden knytter et stærkere bånd til barnet og derfor også bidrager mere til børneopdragningen i de følgende år. Eller også har familier, hvor manden tager meget barsel, generelt et mere moderne syn på kønsrollerne i familien. Det tyder samtidig på, at der er en sammenhæng mellem højere uddannelsesniveau og et mere moderne syn på kønsroller i familien, hvilket kan være med til at forklare, at vi tidligere så, at børn har mindre betydning for lønforskellene i højtuddannede par.

Mere barsel betyder mindre lønforskel

Der ser også ud til at være en klar sammenhæng mellem længden af mandens barsel og det første barns betydning for løngabet, jf. figur 4.4. Her kan vi se, at kvinders varige indkomst i gennemsnit falder godt 24 pct. i forhold til mandens blandt par, hvor manden ikke tager nogen ugers forældreorlov. Derimod er faldet nede på under 4 pct. hos par, hvor manden tager 11 ugers forældreorlov. Den negative sammenhæng mellem længden af mandens barsel og lønforskellene ser ikke ud til at gælde i par, hvor manden tager mindst 14 ugers barsel. Her er datagrundlaget dog også meget tyndt, hvorfor resultaterne er behæftet med betydelig usikkerhed.

Figur 4.4 Sammenhæng mellem farens uger på barsel og første barns varige betydning for lønforskel, 2007-2014

Anm.: Det varige indkomstab er her opgjort som det gennemsnitlige tab fra barnets 5. til 7. leveår. De stiplede linjer markerer datapunkter, som er baseret på mindre end 500 fødsler.

Baseret på førstefødte børn i perioden fra 2007 til 2014.

Kilde: Danmark Statistiks registre og egne beregninger baseret på Kleven, Søgaard og Landais (2019).

Vi kan dog ikke være sikre på, at det er en årsagssammenhæng

Resultaterne i dette afsnit viser, at der er en sammenhæng mellem længden af mandens barsel og den betydning, børn har for løngabet mellem mænd og kvinder. På baggrund af denne analyse kan vi dog ikke konkludere, at der er tale om en årsagssammenhæng, hvor en øget barsel til mændene – fx via øremærkning – nødvendigvis vil bidrage til at reducere løngabet. Forklaringen kunne også være, at mænd, der tager barsel, måske har et mere moderne syn på kønsroller, og fx er mere villige til at bidrage til arbejdet i hjemmet og børnepasningen.

4.3 Kvinder har samme lederambitioner, men tror mindre på egne lederevner

4.4 Danskerne vil have mere ligestilling

4.5 Øremærket barsel til mænd